فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره 1، بهار 1393، پیاپی 7
صفحات 105-93

پیامدهای مهاجرت‌های شغلی خانوارهای روستایی به کشورهای عربی مورد: بخش مرکزی شهرستان لارستان

علیرضا بستانی*، مدرس گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور مرکز بندرعباس.
خدیجه جوانی، دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه فردوسی؛ مدرس گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور مرکز خضری‌دشت بیاض.

دریافت مقاله:1392/12/1 پذیرش نهایی: 1393/2/10

چکیده
مهاجرت روستاییان یکی از پدیده‌های مهم است که مورد توجه بسیاری از برنامه‌ریزان اقتصادی به خصوص در کشورهای در حال توسعه قرار گرفته است. هدف از انجام این پژوهش مقایسه درآمد و سطح زندگی خانوارهای روستایی تحت تاثیر مهاجرت کاری به کشورهای عربی حوزه خلیج فارس در بخش مرکزی شهرستان لارستان می‌باشد. داده‌های مورد نیاز تحقیق با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای (استفاده از منابع مکتوب و رسمی) و میدانی (پرسشنامه) گردآوری شده است. محدوده مورد بررسی در این تحقیق مشتمل بر 18 روستا و 400 خانوار روستایی دارای فرد مهاجر و فاقد مهاجر بوده است. پس از گردآوری داده‌های لازم، برای پردازش و تجزیه تحلیل آنها از نرم‌افزارهای آماری SPSS وExcel استفاده گردید. هم چنین برای مقایسه داده‌های مورد نظر و تایید یا رد فرضیات از جداول توزیع فراوانی و آزمون خی دو استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که درآمدهای ارسالی مهاجران روستایی شاغل در کشورهای عربی در ارتقاء سطح درآمد و امکانات رفاهی خانوارهای روستایی موثر بوده است. هم چنین نتایج حاکی است که مهاجرت‌های بین‌المللی اگر چه پیامدهای اقتصادی برای خانوارهای روستایی دارد، دارای پیامدهای منفی اجتماعی برای خانوارهای روستایی است که می‌بایست در فرآیند مهاجرت‌های بین‌المللی مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: مهاجرت‌های بین‌المللی، اثرات مهاجرت، مهاجرت روستاییان، شهرستان لارستان.

* تماس: 09177304128 Email:bostanyalireza@yahoo.com

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

1) مقدمه

مهاجرت به عنوان یک مساله اجتماعی سابقه‌ای طولانی دارد و انسان از آغاز حیات خود در سطح زمین برای به دست آوردن احتیاجات خود همیشه از یک نقطه به نقطه دیگر در حال حرکت بوده، اما پس از یکجانشین شدن، علل و محرک‌های آن تغییر کرده است (آسایش،5:1388). این پدیده برای بسیاری از برنامه‌ریزان اقتصادی به خصوص در کشورهای جهان سوم مورد توجه قرار گرفته است. موضوع مهاجرت در هر کشوری بیشتر تحت تاثیر روابط شهر و روستا است. بدین صورت که تراکم شدید جمعیت در شهرهای بزرگ و خالی شدن روستاها، مشکلات اقتصادی – اجتماعی عظیمی را در کشور ایجاد نموده است و الگوی استقرار جمعیت را تغییر داده است (پناهی و پیشرو،42:1390). اگر چه دلایل بسیاری برای مهاجرت وجود دارد، اما مطالعات نشان می‌دهد که دلایل اجتماعی و اقتصادی مهمترین دلیل مهاجرت افراد می‌باشد (Shahnaz,2010). از قرن‌ها پیش مردم برای به دست آوردن فرصت‌های بهتر اقتصادی یا آزادی‌های سیاسی اقدام به مهاجرت می‌کردند. به جز مهاجرت‌های داخلی کشورها، مهاجرت‌های بین-المللی نیز در سده اخیر اهمیت یافته است. در طول دو دهه گذشته مهاجرت بین‌المللی رشد چشمگیری داشته که عمدتا به دلیل فعالیت‌های اقتصادی جهانی و تأثیر متعاقب آن بر مهاجرت نیروی کار می‌باشد (Hilmi, 2011). مهاجرت‌های بین‌المللی چالشی برای توسعه و کشورهای کمتر توسعه یافته در جهان اقتصادی دارد. معمولا مهاجرت از کشورهای درحال توسعه به توسعه یافته صورت می‌گیرد (World Bank, 2006).

محدودیت امکانات اشتغال در روستاها از یک سو و توسعه خدمات و امکانات در نواحی شهری از سوی دیگر سبب افزایش مهاجرت روستائیان به شهرهای بزرگ می‌گردد. با توجه به این که بخش کشاورزی از نظر ایجاد اشتغال جدید، قادر به پاسخ‌گویی نیازهای روستائیان نیست و خود این بخش با اشباع و فزونی نیروی انسانی مواجه است، بنابراین بخشی از نیروی کار به مناطق شهری مهاجرت می-کنند (پوراحمد و همکاران،44:1381). در کنار ارتباط مهاجرت با مسائلی نظیر فقر، کشمکش‌ها و مسائل آوارگان و پناهندگان، چنین تلقی می‌شود که مهاجران می‌توانند منبع توسعه هم باشند (Heillmann,2006:232). جریان درآمدهای ارسالی مهاجران خارج از مرزها که توسط مهاجران روستایی به سوی روستاهای مبدا سرازیر می‌گردد، نه تنها نقش مهمی در تراز پرداخت‌ها دارد، بلکه به سرعت در کاهش اثرات فقر نیز موثر است (De Hass,2006:566). با این وجود تردیدهایی جدی در مورد اثرات درآمدهای ارسالی مهاجران و سرمایه‌گذاری ناشی از آن در نواحی مهاجرفرست وجود دارد؛ چرا که درآمدهای ارسالی ممکن است جامعه را به دو بخش خانوارهای دارای دسترسی و فاقد دسترسی به مهاجرت‌های بین‌المللی تقسیم نماید و به دنبال آن اختلاف طبقاتی را در جامعه روستایی تشدید نماید. مهاجرت روستاییان به سایر کشورها برای جستجوی کار و درآمد از جمله مهاجرت‌هایی است که همزمان

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

با مهاجرت‌های روستا- شهری در ایران شکل گرفت. همزمانی توسعه میادین نفتی در کشورهای عربی حوزه جنوبی خلیج فارس و نیاز به کارگر ارزان با آغاز مهاجرت‌های روستا-شهری در کشور، سبب گردید تا بخشی از نیروی کار روستایی در مناطق جنوبی کشور جذب این مناطق شوند. بر همین اساس تحقیق حاضر به دنبال بررسی پیامدهای مهاجرت روستاییان به کشورهای عربی در بخش مرکزی شهرستان لارستان است

2) مبانی نظری

در مورد روابط متنوع بین مهاجرت و توسعه در قالب پیوند مهاجرت- توسعه بررسی هایی گسترده صورت گرفته است(McKinley, 2003:2). گذشته از ارتباط مهاجرت با مشکلاتی مانند فقر، جنگ‌های داخلی و پناهندگی سیاسی، بحث‌ها بر این نکته متمرکزاند که آیا مهاجرت می‌تواند منبع توسعه باشد (Nyberg - Sorensen, 2002: 52). مرور ادبیات موضوع نشان می‌دهد هم به اثرات منفی مهاجرت بر توسعه مانند فرار مغزها و هم به اثرات مثبت آن مانند امکان کاهش فقر، اجرای راهبردهای معیشتی، تجمع سرمایهٔ انسانی و مالی، و ارتباط بین جوامع مهاجرفرست و مهاجرپذیر در سطوح محلی و منطقه‌ای می‌توان اشاره کرد (McKinley, 2003:2).

به طور کلی مهاجرت موضوعی بین رشته‌ای است. از این رو، در علوم اجتماعی و اقتصادی، آراء و نظریات متعددی درباره آن مطرح شده است. دیدگاه‌های اقتصادی مهاجرت‌ها را مکانیزمی برای توزیع مجدد نیروی کار در نظر می‌گیرند. اقتصاددانان کلاسیک از جمله آدام اسمیت مهاجران کارگر را نیز تابع قانون عرضه و تقاضای اقتصادی می‌دانستند (زنجانی،136:1380). در دیدگاه اقتصادی، مهاجرت ناشی از تفاوتهای شغلی – درآمدی و سطوح امنیتی بین مناطق شهری و روستایی است. دین ونک1 و همکاران معتقدند که مهاجران روستایی از مناطقی با شرایط نامناسب به مناطقی با شرایط بهینه مهاجرت می‌کنند. استیگلیتز2 معتقد است اگر مهاجرت را به عنوان مکانیزم تعادل بخش بدانیم، در آن صورت می‌توان انتظار داشت که وقتی تعداد بیکاران افزایش می‌یابد، مهاجرت نیز همگام با آن از روندی افزایشی برخوردار شود (اذانی و بوستانی،2:1390). در این راستا نظریه‌های متعددی در خصوص مهاجرت مطرح شده که در ذیل به برخی از آنها پرداخته می‌شود:

کارکردگرایی؛ در دیدگاه کارکردگرایی مساله مهاجرت از جنبه کارکردهای اجتماعی بررسی می‌شود. این نظریه پیامدهای مهاجرت را از علل آن جدا می‌کند و نیز پیامدهای اجتماعی که خود معلول است را به عنوان عاملی در بروز مهاجرت در نظر می‌گیرد. آرتور لوئیس نیز مهاجرت‌های روستایی را در بطن

[1] Deeam Wenk
[2] Stiglitz

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

فرایندهای توسعه اقتصادی تبیین می‌کند و از تضاد بین دو بخش اقتصادی سرمایه‌داری نوین در شهرها و معیشت سنتی در نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه سخن می‌گوید که برآیند آن مهاجرت روستاییان مازاد به شهرها می‌باشد. مایکل تودارو نیز به عنوان یک اقتصاددان معتقد است که مهاجرت و روند آن برآیند یک عامل نیست و عوامل متعددی در روند مهاجرت موثر است. برخی از عوامل مهاجرت شخصی محسوب می‌شود که این عوامل عبارتند از سن، جنس، میزان مهارت، نژاد و وابستگی سیاسی. در این راستا مطالعه پدیده مهاجرت از روستا به شهر زمانی از ارزش و اعتبار علمی برخوردار است که بتواند از روش سیستمی نهایت استفاده را به عمل آورد (طاهری،59:1380). رزوک[1] نیز بر دو عامل کلیدی درآمد و اشتغال تاکید ویژه‌ای دارد. دیدگاه‌های اجتماعی بی آنکه از نقش عوامل اقتصادی در مهاجرت غفلت کنند، آن را تنها عامل برانگیزاننده مهاجرت‌ها نمی‌دانند و علاوه بر عامل ارادی، انگیزه‌هایی چون تحمل یا عدم تحمل شرایط زیستی، تشکیل خانواده و الحاق به آن، تحصیل تمایل به زندگی در نقاط خاص و زمینه‌های قومی، فرهنگی و مانند آن را نیز در مهاجرت‌های روستایی- شهری دخیل می‌دانند (زنجانی،135:1380). روانشتاین از پیشگامانی است که موضوع مهاجرت را مورد توجه قرار داده و قواعدی بدین شرح برای مهاجرت مشخص کرده است:

1- عوامل اقتصادی مهمترین عامل برانگیزنده مهاجرت‌ها می‌باشد؛ اگرچه عوامل اجتماعی و فرهنگی دیگری نیز موثر واقع می‌شوند؛ 2- در اغلب موارد مهاجرت به صورت مرحله‌ای اتفاق می‌افتد یعنی مهاجرت از روستا به شهرهای نزدیک‌تر و کوچک‌تر و سپس به شهرهای بزرگ‌تر و قطب‌های صنعتی و خدماتی انجام می‌گیرد؛ 3- علاوه بر جریان غالب مهاجرت از روستاها به نقاط شهری و از شهرهای کوچک به بزرگ، جریان وارونه‌ای از مهاجرت از شهرها به نقاط روستایی وجود دارد؛ 4- رابطه مستقیمی بین ارتباطات و مهاجرت وجود دارد؛ 5-شدت مهاجرت بین دو نقطه با فاصله آن دو، رابطه معکوس دارد (همان،131).

کر[2] (2006) در دانشگاه کالیفرنیا در یک مطالعه به بررسی نقش عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر روند مهاجرت روستاییان به شهرها پرداخته است. در این مطالعه به طور خاص به بررسی عوامل جمعیتی و مازاد جمعیت روستا و نقش عوامل کلان اقتصادی در موضوع مهاجرت پرداخته شده است. مارکوا[3] (2010) اثرات اقتصادی و اجتماعی مهاجرت در کشورهای آلبانی و بلغارستان را مورد بررسی قرار داده است. وی به این نتیجه رسید که مهاجران دارای مدرک دانشگاهی به ایالات متحده و غرب اروپا دارای موقعیت اقتصادی مطلوبی شده و در سال‌های اخیر سرمایه‌گذاری زیادی در شرکت‌های بلغاری داشته‌اند.

---

۱ Rzok
۲ Carr
۳ Markova

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

اگبولا و همکاران[1] (2010) در مطالعه تجربی به تجزیه و تحلیل مهاجرت بین‌المللی نیروی کار از فیلیپین پرداخته است. در این تحقیق برای کمتر شدن میزان خطای نتایج، تحقیق در دوره زمانی 1975-2005 صورت گرفته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که بیکاری افراد کم سواد و تراکم جمعیت عامل اصلی مهاجرت در فیلیپین می‌باشد. هم چنین بی‌ثباتی دولت نیز بر مهاجرت فیلیپین تأثیر منفی دارد.

ژاکلین وهبد[2] (2004) به تحقیقی از مهاجران بازگشته به مصر با عنوان موضوع مهاجرت بین‌المللی چیست، پرداخته است. وی در این تحقیق به دنبال روشن کردن تأثیر بالقوه مهاجران بازگشت به مصر در سرمایه‌گذاری و کارآفرینی بوده و به این نتیجه رسیده که مهاجران بازگشت به مصر با سرمایه اندوخته شده باعث سرمایه‌گذاری در مصر شده و نیز تجربه نیروی کار در مصر با مهاجران بازگشته رابطه معنادار و مثبتی دارد.

پرما[3] (2009) در پژوهشی با عنوان چشم‌انداز اجتماعی- فرهنگی بر مهاجرت و توسعه اقتصادی، مهاجرت از هند به خاورمیانه را مورد بررسی قرار داده است. وی در این تحقیق به بررسی درآمد حاصله از کار مهاجران بین المللی با دو الگوی مصرف رایج و مصرف در حد اسراف پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان داده که مناطق مورد مطالعه الگوهای مصرف متفاوتی دارند که این الگوها بیشتر بر اساس دو متغیر راه‌های به دست آوردن سرمایه توسط مهاجرین و فرهنگ مصرفی جامعه متفاوت می‌باشد.

یافته‌های مطالعه عنابستانی (1390) تحت عنوان فرایند درآمدزایی و نقش آن در مهاجرت روستا-شهری به سبزوار نشان داد که بیشتر مهاجرین در سنین فعالیت و همراه خانواده خود به سبزوار مهاجرت نموده‌اند. در زمینه دارایی‌های مهاجرین نیز افرایش قابل ملاحظه‌ای در بین خانواده‌های مهاجر مشاهده و سطح درآمدی نیز پس از مهاجرت افزایش می‌یابد به نحوی که درآمد کمتر از 100 هزار تومان در ماه (در سال 1385) که قبل از مهاجرت 69/2 درصد مهاجرین راشامل می‌گردد، بعد از مهاجرت تنها 32/8 درصد آنان را شامل می‌شود. پناهی(1390) در مقاله‌ای به بررسی عوامل موثر در مهاجرت جوانان روستایی شهرستان مرودشت به شهر پرداخت و به این نتیجه رسید که عوامل اجتماعی و فرهنگی نقش مهمی در مهاجرت جوانان روستایی به شهر داشته است.

مهاجرت روستاییان به شهرها دارای دو بعد عمده است: اول، رشد بی رویه جمعیت روستایی و در نتیجه افزایش جمعیت مازاد در روستاها که منجر به مهاجرت می‌شود، زیرا روستاها در کشور ما توان محیطی و ظرفیت‌های تولیدی محدودی دارد و چنان چه سرمایه‌گذاری لازم صورت نگیرد، توان نگه داشت جمعیت اضافه را ندارند و جنبه دوم مهاجرت‌های روستایی، در اختلاف سطح زندگی دو محیط شهر و

---

[1] Agbola
[2] Jackline Wahba
[3] Prema

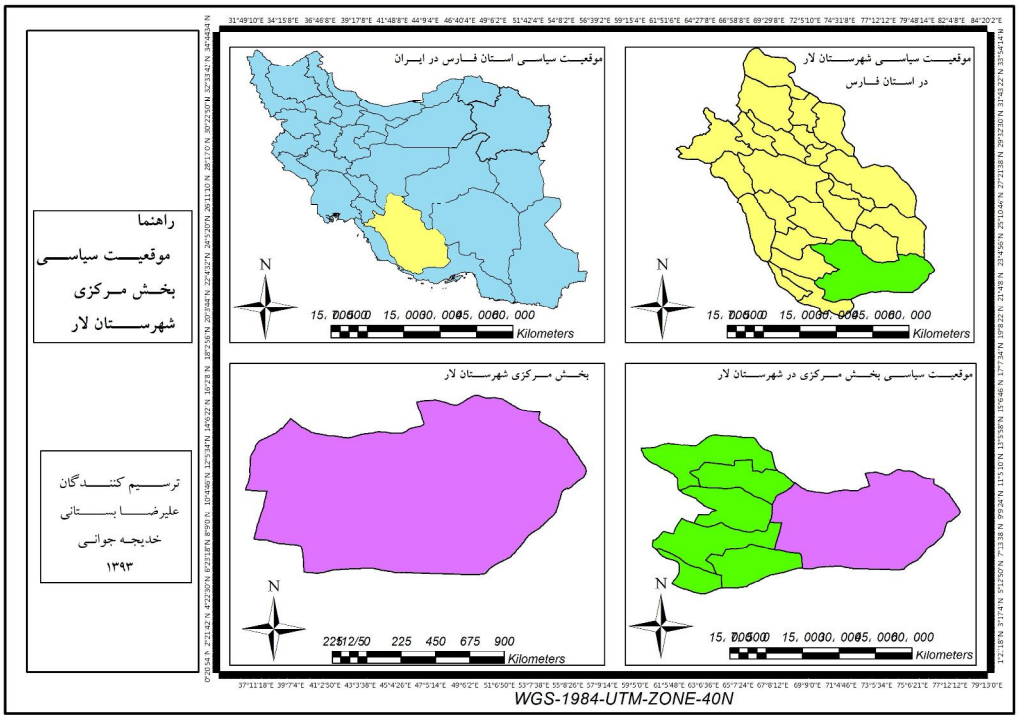
[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

روستا نهفته است که روستاییان در پی رفاه نسبی به سوی شهرها کشیده می‌شوند (مهدوی،142:1377). مطالعه درباره‌ی پدیده مهاجرت و نقش آن در توسعه روستایی در دهستان رامشه شهرستان اصفهان نشان داد که مهاجران روستایی ساکن شهرها در صورت ارتباط موثر با ساکنان روستاها، می‌توانند به صورت نیروی کارآمد برای توسعه و عمران روستایی ایفای نقش نمایند (رضوانی و رجایی،1386). در نهایت در بررسی پدیده مهاجرت، علت‌ها و راه‌حل‌ها در بخش کجور از شهرستان نوشهر مشخص شد که عوامل اجتماعی و کمبود یا فقدان امکانات زیر بنایی و عو امل اقتصادی و فرهنگی توأمان در مهاجر فرستی منطقه مؤثرند. در این منطقه مهمترین مسأله در بروز مهاجرت، عدم امکان گذران عادی زندگی و معیشت و نبود اشتغال و درآمد یاد شده است (پالوج،1380).

3) روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش‌شناسی، توصیفی- تحلیلی می‌باشد که مبانی نظری این پژوهش از روش اسنادی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده و برای بررسی فرضیات از روش‌های میدانی بر دو شیوه مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان لارستان جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می‌دهند. لازم به ذکر است که افراد مهاجر خانوارهای مورد مطالعه بیشتر به کشورهای دبی و قطر مهاجرت نموده‌اند و مدت مهاجرت اکثریت آنان نیز 6 ماه در هر سال است. هم چنین بیشتر مهاجران مورد مطالعه به مشاغل خدماتی از جمله کارگری و مغازه‌داری در کشورهای مقصد مشغول بوده‌اند. برای بررسی دقیق‌تر موضوع مورد مطالعه ابتدا روستاهایی که دارای حداقل 25 خانوار مهاجر خارجی (اعم از بازگشتی و مشغول به کار) در کشورهای حوزه خلیج فارس بودند، شناسایی گردیده و همه‌ی 18 روستای واجد شرایط، به عنوان روستاهای نمونه تحقیق در نظر گرفته شده است. برای تکمیل پرسشنامه با استفاده از روش کوکران تعداد 370 خانوار برای بررسی در نظر گرفته شد که جهت اطمینان بیشتر حجم نمونه به 400 خانوار ارتقاء یافت. خانوارهای نمونه برای تکمیل پرسشنامه به دو بخش، شامل خانوارهای دارای مهاجر خارجی و خانوارهای فاقد مهاجر خارجی تقسیم گردید. پس از گردآوری داده‌ها، برای پردازش و تجزیه تحلیل آن از نرم افزارهای آماری SPSS و Excel استفاده گردید. هم چنین برای مقایسه داده‌ها و آزمون فرضیات از جداول توزیع فراوانی و آزمون خی دو استفاده شده است. شهرستان لارستان در جنوب شرقی فارس قرار گرفته است. این شهرستان از شمال به زرین دشت و جهرم و فیروزآباد و از شرق و جنوب شرقی به بندرعباس و بندرلنگه و از جنوب غربی و غرب به لامرد محدود است. شهرستان لارستان با وسعت 20964 کیلومتر مربع وسیع‌ترین شهرستان استان فارس است و حدود 17 درصد از مساحت استان را شامل می‌شود و ارتفاع متوسط این شهرستان از سطح دریا 900 متر است (شکل 1).

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

شکل شماره (1): موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

4) یافته‌های تحقیق

بررسی میانگین درآمدی مهاجران در قبل و بعد از مهاجرت نشان می‌دهد (جدول 1) که در سال 1392 درآمد مهاجرین قبل از مهاجرت حدود 3/4 میلیون ریال بوده و پس از مهاجرت این میزان به بیش از 2/5 برابر افزایش یافته است. بیکاری فصلی و یا کمبود کار در مبدا در کنار شغل پایدار، درآمد منظم و دستمزد نسبتا بالاتر مهاجران در نواحی مقصد سبب شده تا درآمد مهاجران نسبت به قبل از مهاجرت افزایش یابد. جدول 2 نشان می‌دهد که در سطح 95 درصد اطمینان، تفاوت بین میانگین درآمد مهاجران در قبل و بعد از مهاجرت معنادار است (sig = 0/000). بدین‌سان، می‌توان پذیرفت که مهاجرت توانسته است وضعیت درآمدی خانوارهای مهاجر را ارتقاء بخشد و به بالا رفتن استانداردهای زندگی آنان کمک کند.

جدول شماره (1): میانگین درآمد خانوارهای دارای مهاجر قبل و بعد از مهاجرت

گروه بندی	تعداد	میانگین درآمد(به ریال)	انحراف استاندارد
قبل مهاجرت	200	3412398	2539326
بعد مهاجرت	200	8629036	7970031

منبع: یافته‌های تحقیق،1392.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

جدول شماره (2):نتایج آزمون t برای مقایسه میانگین درآمد مهاجرین در قبل و بعد از مهاجرت

گروه بندی	T	درجه آزادی	Sig
قبل مهاجرت	18/81	195	0/000
بعد مهاجرت	15/196	196	0/000

منبع: یافته‌های تحقیق،1392.

بدیهی است که درآمد بالاتر سبب بهبود وضعیت برخورداری از امکانات رفاهی خانوار می‌گردد. در این راستا جدول 3 نشان می‌دهد که در سطح اطمینان 95 درصد تفاوت معناداری بین امکانات رفاهی خانوارهای مهاجرین (جز دوچرخه) در قبل و بعد از مهاجرت وجود دارد. وجود تفاوت معنادار به لحاظ امکانات رفاهی در قبل و بعد از مهاجرت موید این است که درآمدهای ارسالی مهاجرین به همراه سرمایه-گذاری آنها توانسته است درآمد خانوارهای مهاجرین را بالا ببرد و سبب بهبود وضعیت رفاهی آنان شود.

جدول شماره (3): بررسی امکانات رفاهی مهاجرین در قبل و بعد از مهاجرت بر اساس آزمون خی2

نام امکانات رفاهی	نوع خانوار	تعداد مشاهده شده	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
واحد مسکونی	قبل ازمهاجرت	45	275/384	9	0/000
	بعدمهاجرت	143			
آب و زمین کشاورزی	قبل ازمهاجرت	76	46/907	6	0/000
	بعدمهاجرت	122			
مغازه/واحد تجاری	قبل ازمهاجرت	9	11/635	3	0/001
	بعدمهاجرت	19			
کارگاه	قبل ازمهاجرت	4	82/65	8	0/000
	بعدمهاجرت	22			
رادیو ضبط	قبل ازمهاجرت	147	44/18	6	0/000
	بعدمهاجرت	196			
تلویزیون رنگی	قبل ازمهاجرت	49	600/108	9	0/000
	بعدمهاجرت	198			
یخچال فریزر	قبل ازمهاجرت	36	824/39	9	0/000
	بعدمهاجرت	192			
جارو برقی	قبل ازمهاجرت	48	162/527	9	0/000
	بعدمهاجرت	125			
ماشین لباس شویی	قبل ازمهاجرت	26	37/179	6	0/000
	بعدمهاجرت	55			
کامپیوتر	قبل ازمهاجرت	0	198/106	8	0/000
	بعدمهاجرت	15			
کولر	قبل ازمهاجرت	93	225/827	9	0/000
	بعدمهاجرت	199			
دوچرخه	قبل ازمهاجرت	28	1/495	1	0/221
	بعدمهاجرت	34			
تلفن	قبل از مهاجرت	14	622/12	9	0/000
	بعدمهاجرت	104			

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

نام امکانات رفاهی	نوع خانوار	تعداد مشاهده شده	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
اجاق گاز	قبل ازمهاجرت	95	204/53	7	0/000
	بعدمهاجرت	196			
چرخ خیاطی	قبل ازمهاجرت	30	32/98	6	0/000
	بعدمهاجرت	59			
موتورسیکلت	قبل ازمهاجرت	29	127/6	7	0/000
	بعدمهاجرت	55			
اتومبیل	قبل ازمهاجرت	35	500/009	9	0/000
	بعدمهاجرت	73			
بیمه	قبل ازمهاجرت	20	98	6	0/000
	بعدمهاجرت	62			

منبع: یافته‌های تحقیق،1392.

مقایسه سطح رفاه خانوارهای مهاجرین و غیرمهاجرین نشان می‌دهد در سطح اطمینان 95درصد، تفاوت معناداری بین واحد مسکونی، کارگاه، تلویزیون رنگی، تلفن، اجاق گاز و اتومبیل بین خانوارهای دارای مهاجر و فاقد مهاجر وجود دارد. در واقع درآمد بالاتر خانوارهای مهاجرین نسبت به غیرمهاجرین سبب شده است تا در برخی شاخص‌ها، خانوارهای مهاجرین وضعیت بهتری داشته باشند. در دیگر امکانات رفاهی تفاوت معناداری بین خانوارهای مهاجر و غیرمهاجر مشاهده نگردید. در این راستا باید توجه داشت که در برخی امکانات رفاهی از جمله داشتن خودرو تفاوت معناداری میان خانوارهای مهاجرین و فاقد مهاجر وجود ندارد.

بررسی میانگین درآمدی خانوارهای مهاجرین و فاقد مهاجر نشان می‌دهد که درآمد مهاجرین حدود 26 درصد بیش از درآمد غیرمهاجرین است. در حالی که درآمد خانوارهای فاقد مهاجر در سال 1392 بالغ بر 6/3 میلیون ریال بوده است، خانوارهای مهاجرین 8/2 میلیون ریال درآمد داشته‌اند. بالا بودن میزان دستمزد مهاجران در مقصد و سرمایه‌گذاری وجوه ارسالی مهاجران در فعالیت‌های کشاورزی و کارگاه‌های صنعتی کوچک از مهمترین دلایل بالا بودن درآمد خانوارهای مهاجرین نسبت به غیر مهاجرین است. مقایسه درآمد خانوارهای مهاجرین و فاقد مهاجر که در جدول (6) آمده نشان می‌دهد در سطح 95 درصد اطمینان، تفاوت بین میانگین‌های درآمد خانوار مهاجران و خانوارهای بدون مهاجر معنادار است (sig = 0/002). این امر می‌تواند بیانگر این نکته باشد که مهاجرت توانسته بر وضعیت درآمدی مهاجران تاثیر گذاشته و باعث بهبود وضعیت درآمدی آنان شود.

جدول شماره (5): میانگین درآمد خانوارهای بدون مهاجر و دارای مهاجر

گروه بندی	تعداد	میانگین درآمد(به ریال)	انحراف استاندارد
فاقد مهاجر	200	6397970	5905652
مهاجر	200	8629036	7970031

منبع: یافته‌های تحقیق،1392.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

جدول شماره (6): نتایج آزمون t برای مقایسه میانگین درآمد خانوارهای مهاجر و فاقد مهاجر

T	-3/157
درجه آزادی	361/375
Sig	0/002

منبع: یافته‌های تحقیق،1392.

جدول شماره (7):خروجی آزمون خی دو برای مقایسه امکانات رفاهی خانوارهای دارای مهاجر و فاقد مهاجر

نام امکانات رفاهی	نوع خانوار	تعداد مشاهده شده	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
واحد مسکونی	غیر مهاجر	46	26/832	6	0/000
	مهاجر	71			
آب و زمین کشاورزی	غیر مهاجر	52/5	2/944	1	0/086
	مهاجر	61			
مغازه/واحد تجاری	غیر مهاجر	8/5	0/122	1	0/727
	مهاجر	9/5			
کارخانه	غیر مهاجر	7/5	15/584	5	3/075
	مهاجر	3/8			
کارگاه	غیر مهاجر	2	13/328	3	0/000
	مهاجر	11			
رادیو ضبط	غیر مهاجر	96	1/375	1	0/241
	مهاجر	98			
تلویزیون رنگی	غیر مهاجر	93	9/375	3	0/002
	مهاجر	99			
یخچال فریزر	غیر مهاجر	94/5	0/497	1	0/481
	مهاجر	96			
جارو برقی	غیر مهاجر	62/5	1/042	1	0/307
	مهاجر	57/5			
ماشین لباس شویی	غیر مهاجر	34	1/984	1	0/159
	مهاجر	27/5			
کامپیوتر	غیر مهاجر	3	4/07	2	0/154
	مهاجر	7/5			
کولر	غیر مهاجر	98/5	1/01	1	0/315
	مهاجر	100			
دوچرخه	غیر مهاجر	12	2/017	1	0/156
	مهاجر	17			
تلفن	غیر مهاجر	41	4/86	1	0/027
	مهاجر	52			
اجاق گاز	غیر مهاجر	93	5/817	2	0/016
	مهاجر	98			
چرخ خیاطی	غیر مهاجر	33	0/57	1	0/45
	مهاجر	29/5			
موتورسیکلت	غیر مهاجر	23/5	0/842	1	0/359
	مهاجر	27			

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

نام امکانات رفاهی	نوع خانوار	تعداد مشاهده شده	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
اتومبیل	غیر مهاجر	26/5	4/634	2	0/031
	مهاجر	36/5			
بیمه	غیر مهاجر	24	2/458	1	0/117
	مهاجر	31			

منبع: یافته‌های تحقیق،1392.

5) نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق حاضر در خصوص اثرات درآمدهای ارسالی مهاجران بر ارتقاء سطح درآمد و رفاه خانوارهای روستایی نشان از آن دارد که پیامدهای اقتصادی مهاجرت‌های روستائیان به کشورهای عربی می‌تواند به طرز موثری سطح رفاه خانوارهای روستایی را افزایش دهد. در عین حال می‌بایست بر این نکته صحه گذاشت که مهاجرت‌های دارای پیامدهای اجتماعی نیز می‌باشند. در واقع مهاجرت می‌تواند نقش مهمی در کاهش نوسانات درآمدی خانوارهای روستایی داشته باشد اما بدون پیامد اجتماعی برای خانوارهای روستایی نخواهد بود. غلبه یک نوع فعالیت خاص در مناطق روستایی و اشتغال اکثر مردم در آن بخش غالب (عمدتا فعالیت‌های کشاورزی) سبب شکننده بودن و آسیب‌پذیری منابع درآمدی روستاییان می‌شود. به همین جهت امروزه مهاجرت به عنوان جزء لاینفک راهبردهای چند مکانی و چند بخشی تامین معیشت ناحیه‌ای در میان خانوارها و به ویژه خانوارهای روستایی مطرح می‌گردد (De Hass,2006:566).

در این راستا مطالعه درآمد و سطح رفاهی خانوارهای دارای مهاجر بین‌المللی در این تحقیق نشان داد که دستیابی به شغل نسبتا پایدار با درآمد نسبتا مطمئن و قابل پیش‌بینی توانسته است منابع درآمدی جدیدی برای سرمایه‌گذاری برای خانوارهای مهاجرین ایجاد گردد که به تبع آن میزان درآمد و سطح رفاه خانوارهای آنان بهبود یافته است. چنان که مطالعه حاضر در بخش مرکزی لارستان نشان داد که درآمد مهاجران نسبت به قبل از مهاجرت به بیش از 2/5 برابر افزایش یافته و اغلب شاخص‌ها و امکانات رفاهی خانوارهای مهاجرین به نسبت قبل از مهاجرت بهبود قابل توجهی داشته است.

تحقیق حاضر هم چنین نشان داد که میان درآمد خانوارهای مهاجرین و غیرمهاجرین تفاوت معناداری وجود دارد. به طور کلی میانگین درآمدی خانوارهای مهاجرین حدود 26 درصد بیش از درآمد خانوارهای غیرمهاجرین است. این یافته موید یافته‌های پژوهش دی‌هاس1 (2006) است که با مطالعه‌ای که در منطقه توگا والی مراکش انجام داد دریافت که به طور میانگین درآمد خانوارهای مهاجرین بین-المللی نسبت به خانوارهای غیر مهاجر حدود 2 برابر بیشتر است و وجوه ارسالی مهاجران حدود 59-53 درصد از درآمد خانوارهای مهاجران را تشکیل می‌دهد. در این راستا مطالعه رضوانی و همکاران در

[1] De Hass

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

دهستان رامشه اصفهان نشان داد که در دهستان مورد مطالعه به طور میانگین حدود 59 درصد از خانوارها روستایی از وجوه ارسالی مهاجران بهره می‌برند و 41 درصد از درآمد خانوارهای مهاجرین را تشکیل می‌دهد (رضوانی و همکاران،13:1386). در جامعه مورد مطالعه این پژوهش تفاوت معنی‌داری در برخی از امکانات رفاهی مانند واحد مسکونی، کارگاه، تلفن، اجاق گاز و اتومبیل میان خانوارهای مهاجرین و خانوارهای فاقد مهاجر تفاوت معناداری یافت شد. در سایر شاخص‌های رفاهی نیز به لحاظ درصد برخوداری، با وجود اختلاف کم، خانوارهای مهاجرین وضعیت بهتری داشتند. در این زمینه تحقیقات دی-هاس (2006) نیز نشان می‌دهد که خانوارهای دارای مهاجر بین‌المللی در منطقه توگا والی مراکش 73/8 درصد در خانه‌های بتونی زندگی می‌کردند در حالی که این نسبت در خانوارهای فاقد مهاجر 35/6 درصد بود. مطالعه رضوانی و همکاران نیز در این زمینه در شهرستان اصفهان نشان داد که در روستاهایی که خانوارها درآمد دریافتی بیشتری از مهاجران داشتند در برخورداری از لوازم خانگی با دوام مانند آب میوه-گیری، چرخ گوشت، جاروبرقی، فریزر و لباسشویی در مقایسه با خانوارهای که دریافتی کمتری از مهاجرین داشته‌اند دارای وضعیت بهتری بوده‌اند (رضوانی و همکاران،11:1386).

به طور کلی بر مبنای نتایج حاصله از این پژوهش و با در نظر گرفتن نقشی که درآمد مهاجران بهبود سطح رفاه در روستاهای زادگاه خود دارند، می‌توان بیان نمود که مهاجران و سرمایه‌گذاری آنها در روستاها به عنوان یکی از مهمترین منابع تأمین سرمایه مطرح است که در صورت هدایت صحیح، قادر است نقش مؤثری در بهبود وضعیت درآمدی و رفاهی خانوارهای روستایی ایفا نماید. هم چنین مهاجرت به رغم جنبه‌های منفی، می‌تواند به عنوان یک راهبرد بقاء برای خانوارهای روستایی، آثار مثبتی برای افزایش درآمد، رفاه و اشتغال در نواحی روستایی در پی داشته باشد. هم چنین بر خلاف سایر جریان‌های اقتصادی که منجر به بیلان مالی منفی در نقاط روستایی می‌شود، جریان مهاجران از معدود زمینه‌هایی است که می‌تواند در کاهش این بیلان منفی مؤثر باشد.

6) منابع

- اذانی، مهری، بوستانی، سعید(1390) **تحلیلی بر عوامل موثر در مهاجرتهای روستایی – شهری نمونه موردی شهرستان ممسنی**، فصلنامه ی علمی -پژوهشی فضای جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر،سال 13،شماره 41.
- آسایش ،حسین(1388) **اصول روشهای برنامه ریزی روستایی** ،تهران: دانشگاه پیام نور.
- پالوج،مهدی،(1380) **پدیده مهاجرت علت ها و راه حل ها در شهرستان نوشهر**، مجله جهاد ، شماره 247.
- پناهی، لیلا، پیشرو، احمدا...، (1390) **بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی به شهر مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان مرودشت**، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]

- پوراحمد، احمد، طاهرخانی، مهدی، باباخانی، رحمان(1381) **نقش نواحی صنعتی در اشتغال وکاهش مهاجرتهای روستایی**، فصلنامه پژوهشهای جغرافیایی شماره 43.
- رضوانی، محمدرضا، رجایی، سید عباس (1386) **مهاجران و نقش آنها در توسعه و عمران روستایی، مطالعه موردی دهستان رامشه در شهرستان اصفهان**، فصلنامه روستا و توسعه، سال 10، شماره 3.
- زنجانی، حبیب الله(1380) **مهاجرت**،انتشارات سمت،تهران.
- طاهر خانی،مهدی(1380) **تحلیلی بر عوامل موثر در مهاجرتهای روستایی – شهری**،فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره 62.
- عنابستانی،علی اکبر،عنابستانی،زهرا(1390) **فرایند درآمدزایی و نقش آن در مهاجرت روستا – شهری به سبزوار**،مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری،سال دوم،شماره پنجم.
- Agobla,Frank w. and Acupan,Angelito B(2010),**An Empircal Analysis of International Labour Migration in The Philippines**, From: http://www.elsevir.com/locate/ecosys.
- Carr. D (2006): **Rural Migration the Diving Force Behind Tropical Deforestation on the Settlement frontier University of Colifornia**, Development of Geography.
- De Hass,H. (2006),**Migration,Remittances and Regional Development in Southern Morocco**,Geoforum70,565-580.
- Heilmann ,Conrad(2006)," **Remittances and The Migration–Development Nexus—Challenges for The Sustainable Governance of Migration**",Eclogical Economics59,pp.231-236.
- Hilmi, D , Eyüp, A(2011) **Migration towards Tarsus Antalya and Fethiye: Reasons and results**, Procedia Social and Behavioral Sciences pp297–307.
- Jackline Wahba(2004), **Does International Migration Matter? A Study of Egyptian Return Migrants**, "The Conference of Arab Migration in a Globalized World.
- McKinley, Brunson (2003), **International migration and development: the potential for a win-win-situation.** New York: International Organization for Migration.
- Nyberg-Sorensen, Ninna (2002), "**The migration–development nexus — evidence and policy options**", International Migration. 40 (2002), pp. 49–73.
- Prema A. Kurien (2009) "**A Socio-cultural Perspective on Migration and Development: Middle Eastern Migration from Kerala**, India." Pp. 189-218.
- Shahnaz H. (2010) **: Rural to Urban Migration in Pakistan the Gender Perspective** , Pakistan Institute of Development Economics , Working Papers 56.
- World Bank, (2006). **Global Economic Prospects 2006: Economic Implications of Remittances and Migration**. The World Bank Group, New York.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-02]